



Интеркултурно и гражданско образование в практиката на Център Амалипе

Интеркултурното образование е неделима част от гражданското образование, а не отделна или периферна образователна област. Съвременното разбиране за гражданска компетентност далеч надхвърля познаването на демократичните институции, изборите и правата и включва способността човек да общува, сътрудничи и участва пълноценно в общество, характеризиращо се с културно, етническо, езиково и религиозно многообразие.

В България връзката е институционализирана и чрез Наредба № 13, която поставя гражданското и интеркултурното образование в обща нормативна рамка. Същият подход е видим и на международно ниво: Рамката на Съвета на Европа за компетентности за демократична култура (RFCDC) разглежда демократичното гражданство в контекста на културно многообразните общества, а рамката на PISA за глобална компетентност включва разбирането на различни културни перспективи и взаимодействието между хора с различен произход.

Поради това образование за етническа и културна идентичност, взаимодействие между различни общности, преодоляване на стереотипите и предразсъдъците, противодействие на дискриминацията и езика на омразата и уважение към културното и езиковото многообразие не представлява допълнение към гражданското образование, а един от основните механизми за формиране на демократична гражданска компетентност. Да бъдеш компетентен гражданин в едно демократично общество означава не само да познаваш неговите институции и своите права, но и да можеш да живееш, взаимодействаш и участваш равнопоставено заедно с хора, които са различни от теб.

Център „Амалипе“ има дългогодишен опит в прилагането на гражданско образование чрез въвеждането на интеркултурно образование, като свързва познаването и уважението към културното многообразие, съхраняването и запазването на културната и етническа идентичност с формирането на граждански ценности, практически умения и активно участие. Това не е само теоретична област, а основа за практическо гражданско образование. Работата на организацията обхваща няколко взаимно допълващи се направления:

- въвеждане на интеркултурно съдържание чрез Програмата „Фолклор на етносите – ромски фолклор“. Това е цялостна програма, която се развива от 2002 година. Тя не само дава интеркултурни знания за ромската общност, култура и традиции и връзката им с останалите култури, които се срещат на територията на България, но и формира ценности и умения като толерантност, противодействие на стереотипите и предразсъдъците, антидискриминация и т.н. Стандартът за гражданско образование е заложен от самото начало на създаване на програмата.
- Развитие на поредица от дейности (и съответните наръчници и педагогически материали) за ученици, учители, медиатори и родители за развитие на толерантност и противодействие на стереотипи, дискриминация и език на омразата;
- Разработване на модули, (педагогически) материали и дейности за образование по права на човека и механизми за защита на правата;



ЦЕНТЪР ЗА МЕЖДУЕТНИЧЕСКИ ДИАЛОГ И ТОЛЕРАНТНОСТ “АМАЛИПЕ”, В. ТЪРНОВО

Велико Търново 5000, п.к. 113, Тел: 062/600 224;
office@amalipe.com ,www.amalipe.bg

- Насърчаване на ученическата активност и самоуправление: ученически парламенти и модела на ученически омбудсман; ученици наставници, широко въвеждане на метода „връстници обучават връстници“, вкл. по граждански теми.
- Обучение на младежи за гражданско участие, доброволчество, застъпничество. организиране на кампании, организиране на парламентарен контрол, организиране на младежки дебати с кандидати за кметове, общински съветници, народни представители и евродепутати
- Работа с родители, образователни медиатори и местни общности за участие във вземането на решения, идентифициране и решаване на проблеми, важни за местната общност, общностен мониторинг на образователните и здравните услуги
- Използване на дигитални, аудио и интерактивни инструменти за развиване на критично мислене, медийна грамотност и демократична култура.

Този натрупан опит и създадените ресурси събира практиката на десетки училища от цялата страна, обучаващи ромски ученици от I до XII клас. Той е ценен принос към дебата за добродетели и ценности и запълва празнина, често констатирана при други налични ресурси, а именно, практически, ориентирани към умения материали. Материалите и моделите, създадени в рамките на програмата на Амалипе „Всеки ученик ще бъде отличник“ предлагат множество практически упражнения, обучение „връстници обучават връстници“, ученическо самоуправление, кампании и доброволчески инициативи, работа с институции и местни общности, изследователски задачи и възможности за реално гражданско действие. Именно тези различни направления са подкрепени от значителен набор от учебни, методически и дигитални ресурси, представени по-долу.

Програмата „**Фолклор на етносите – ромски фолклор**“ е един от най-ранните и устойчиви практически модели на Център „Амалипе“ за реализиране на гражданско образование чрез интеркултурния подход. Нейната цел не се изчерпва с придобиването на знания за ромската история, фолклор и култура, а чрез тях учениците от различен етнически произход да откриват общото и различното между културите, да осъзнават ромската култура като неразривна част от общонационалната и европейската култура и да формират толерантност и уважение към традициите и идентичността на различните общности. В прогимназиалния етап този подход се надгражда чрез теми за историята и мястото на ромите в България и Европа, Холокоста, религиозното и вътрешногруповото многообразие, семейството и ролите на мъжа и жената, като част от темите целенасочено поставят учениците пред въпроси за съотношението между традиция, права и съвременни обществени ценности. Особено важна от гледна точка на гражданското образование е методиката на работа: задачите са насочени към превръщане на знанията в ценности, развитие на критическо и творческо мислене, екипна работа и споделена отговорност, проучване на историята и общностите в родното място чрез интервюта и събиране на информация, сравняване на различни гледни точки и работа с исторически извори. Учениците са насърчавани да бъдат субекти, а не просто обекти на учебния процес, да създават собствени продукти и проекти, да работят с родители, възрастни хора и представители на местната общност и да представят резултатите чрез училищни и извънучилищни инициативи. По този начин програмата следва логика, много близка



до съвременното разбиране за гражданска компетентност – знания - осмисляне и ценности - практически и социални умения - участие и действие, като интеркултурното образование се превръща в средство за изграждане на толерантни, критично мислещи и активни млади граждани.

Анотирани ресурси

1. Наръчник на младия учител по гражданско участие

Целева група: Младежи, ученици, учители на връстници

Практически ресурс за гражданско участие, местна демокрация, ученическо самоуправление, взаимодействие с институции, застъпничество и организиране на кампании. Подходящ е за работа с младежи и за обучения „връстници обучават връстници“, защото съчетава понятия и знания с практически сценарии и задачи. Включва логична връзка от знания към умения и дейности..

Достъп: <https://amalipe.bg/publikacii/narychnici/>

2. DREAM – инструментариум за преодоляване на дискриминацията срещу младите роми

Целева група: Ученици, учители, младежки работници, родители

Инструментариум за разпознаване и преодоляване на стереотипите, дискриминацията и речта на омразата онлайн и офлайн. Включва упражнения, дискусии, ролеви игри и работа с положителни модели. Подходящ е за теми по права на човека, равенство, толерантност, критично мислене и дигитално гражданство.

Достъп: <https://amalipe.bg/publikacii/narychnici/>

3. „Младежта е толерантност“

Целева група: Ученици, младежки доброволчески клубове, учители и учители

Практически наръчник за работа по толерантност, културно многообразие, стереотипи, расизъм и ксенофобия. Ресурсът свързва интеркултурното познание с формиране на ценности и с активна позиция срещу дискриминацията. Насочен е към формиране на знания и умения за прилагане на метода „връстници обучават връстници“.

Достъп: https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/Narachnik_tolerantnost_joint.pdf

4. „Справяне с противоречията в училищата чрез образование по правата на човека и гражданство“

Целева група: Учители, училищни екипи, прогимназиален и гимназиален етап

Образователен инструментариум в рамките на програма DISCO на Съвета на Европа за работа по противоречиви и чувствителни обществени теми. Подкрепя учителите



да развиват демократична училищна култура, умения за диалог, аргументация, разрешаване на конфликти и уважение към различни позиции.

Достъп: https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2021/11/13-11-2021-SKHC-Toolkit_Bulgarian-final-for-web-publication.pdf

5. „Управление на противоречията“

Целева група: Директори, училищни ръководства и педагогически екипи

Методически ресурс за управление на противоречиви теми и конфликти на ниво училище. Полезен е за изграждане на демократична училищна среда, включваща участие, диалог, уважение към различието и училищни политики, основани на права.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2021/11/Managing controversy Bulgarian.pdf>

6. „Истории край огнището“ – учебно помагало

Целева група: Начален етап, приблизително 2.–4. клас

Учебно помагало по интеркултурно образование, което представя ромската култура в контекста на културното многообразие в България. Чрез теми за семейство, празници, традиции, общност и идентичност подпомага изграждането на уважение към различията и чувство за принадлежност.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/pomagalo-2-4.1 final.pdf>

7. Учебна тетрадка към „Истории край огнището“

Целева група: Начален етап

Практическо допълнение към учебното помагало с ученически задачи и дейности. Позволява знанията за културното многообразие да бъдат превърнати в наблюдение, сравнение, разговор, самостоятелна работа и споделяне на личен и семеен опит.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/tetradka 2 4 final.pdf>

8. „Разказани пътища“ – учебно помагало

Целева група: Прогимназиален етап

Ресурс за ромска история, култура и идентичност в интеркултурен контекст. Подходящ е за развиване на историческо и гражданско познание, разбиране на многообразието, преодоляване на стереотипи и обсъждане на връзката между етническа, национална и гражданска идентичност.

Достъп: <https://amalipe.bg/publikacii/uchebni-materiali/>

9. Учебна тетрадка към „Разказани пътища“

Целева група: Прогимназиален етап

Съдържа практически задачи, които насърчават учениците да анализират, сравняват, проучват и представят информация. Подходът позволява интеркултурното



съдържание да се използва за развитие на изследователски, комуникационни и граждански умения.

Достъп: https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/TETRADKA_5_8_final.pdf

10. Книга за учителя по „Фолклор на етносите – ромски фолклор“

Целева група: Учители

Методически ресурс за организиране на интеркултурно образование в училище в контекста на стандарта за гражданско образование. Наред с преподаването на ромска история и култура включва интерактивни подходи, изследване на местната общност, работа с родители, представяне на ученически продукти и дейности, които свързват училището с общността.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/Kniga-za-uchitelya-po-SIP.pdf>

11. Онлайн игра „Богатството на ромите“

Целева група: Ученици, учители, родители

Интерактивен ресурс с въпроси за историята и културата на ромите, известни роми и образованието. Подходящ е като въвеждаща или обобщаваща дейност и като инструмент за проверка на знанията и преодоляване на разпространени стереотипи.

Достъп: <https://amalipe.bg/quiz/>

12. Дигитална академия „Амалипе“

Целева група: Ученици и учители от различни възрастови групи

Ресурсен хъб с интерактивни и онлайн материали, електронни уроци и видеа, включително ресурси, създадени от учители и практики. Дигиталната академия позволява интеркултурното и гражданското образование да се прилагат чрез достъпни дигитални формати.

Достъп: <https://amalipe.bg/digitalna-akademia-amalipe/>

Създадена е специална секция с полезни инструменти, които помагат при използването на материалите за обучение по гражданско участие. Курсът е създаден по проект проект „Интеркултурна академия за гражданско участие и толерантност“, който ЦМЕДТ „Амалипе“ осъществява в партньорство с Фондация „Институт Отворено общество – София“, с финансовата подкрепа от Посолството на САЩ в България.

Достъп: <https://amalipe.bg/digital-academy/>

13. Аудиоуроци по ромски фолклор

Целева група: Ученици, учители и родители

Аудио ресурси, базирани на учебните помагала по „Фолклор на етносите“. Представят приказки, песни, празници и традиции на различни ромски общности и могат да бъдат използвани за работа по културно многообразие, идентичност и взаимно опознаване.



Достъп: <https://amalipe.bg/publikacii/uchebni-materiali/>

14. Наръчник срещу дискриминацията за медиатори и ромски активисти

Целева група: Образователни медиатори, активисти; адаптируем за гимназиален етап

Практически ресурс за разпознаване на дискриминацията и използване на механизмите за защита. Представя права, институции, подаване на сигнали, подкрепа на засегнати лица и застъпничество. Особено полезен е за преминаване от познаване на правата към умение за тяхното отстояване.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/10/Manual-discrimination-mediators.pdf>

15. Наръчник срещу дискриминацията за граждански организации

Целева група: НПО, активисти, обучители; части са приложими в гимназиален етап

Разглежда правата на човека, антидискриминационното законодателство, институциите и механизмите за защита, както и ролята на гражданските организации и гражданите. Подходящ е като референтен ресурс за теми за права, институции, гражданско общество и застъпничество.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/10/Manual-discrimination NGO.pdf>

16. „Противодействие на онлайн езика на омразата срещу ромите“

Целева група: Младежи, активисти, учители и граждански организации

Ресурс на пресечната точка между гражданско образование, антидискриминация и медийна грамотност. Подпомага разпознаването на онлайн речта на омразата, критичното оценяване на съдържание и планирането на действия и кампании в социалните медии.

Достъп: https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2020/05/MRG_A5_FFHToolkit_BUL_1.pdf

17. „Активни родители за успешни деца“

Целева група: Родители, образователни медиатори и училищни екипи

Ресурс за участие на родителите и местната общност в училищния живот и във вземането на решения. Представя практически модели като родителски клубове, взаимодействие с училището и институциите и участие в структури на училищната общност. Може да се разглежда като ресурс за демократична училищна култура.

Достъп: <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/Naracnik-za-roditeli.pdf>

18. NOSEGREGATION / „Да учим заедно“ – учителски и онлайн ресурси

Целева група: Учители, медиатори, училищни екипи

Комплекс от ресурси за превенция на училищната сегрегация, равен достъп до качествено образование, ромска история и култура, работа с родители и



преодоляване на предразсъдъци. Темата за сегрегацията позволява гражданските принципи за равенство и недискриминация да бъдат свързани с реални обществени и училищни проблеми.

Достъп: <https://amalipe.bg/portfolio/no-segregation/>

19. Ученически омбудсман – концепция, кампания и практически модел

Целева група: Ученици и училищни общности

Модел за учене чрез реално демократично участие. Учениците преминават през номинации, кандидатури, предизборна кампания, дебати и тайно гласуване, а избраният омбудсман работи за защита на ученическите права. Ресурсът съчетава знания за демократичните процедури с комуникационни умения, представителство, отговорност и реално гражданско действие.

Достъп: <https://amalipe.bg/ombudsman-2026/>

20. Обучение по метода „Връстници обучават връстници“

Целева група: Ученици и младежи

Обучителни материали, чрез които млади хора могат сами да организират занимания за свои връстници по права на човека, дискриминация и гражданска реакция. Форматът е особено ценен за гражданското образование, защото превръща ученика от получател на информация в учител и активен участник.

Основни теми:

Превенция на ранните бракове - <https://amalipe.bg/trainings-early-marriages-2025/>

Права на човека - <https://amalipe.bg/vtora-tema-prava-na-choveka/>

Дезинформация, разпознаване на фалшиви новини и профили - <https://amalipe.bg/webinar-mladeji-dezinformaciq/>

Толерантност - <https://amalipe.bg/webinar-mladeji-dezinformaciq/>

Идентичност, ромски групи и Рома прайд - <https://amalipe.bg/obuchenie-vrustnici-purva-tema/>

21. „Гражданско участие и граждански ценности сред деца и младежи от уязвими училищни общности“

Целева група: Учители, обучители, автори на ресурси и изследователи

Изследователски и диагностичен ресурс, който дава емпирична основа за нагласите, гражданските ценности и формите на участие сред ученици от уязвими училищни общности. Не е готов урок, но е важен за планиране на съдържание и обучения, съобразени с реалните потребности на учениците.

Достъп: <https://amalipe.bg/za-romite/resursi/knigi/>



ЦЕНТЪР ЗА МЕЖДУЕТНИЧЕСКИ ДИАЛОГ И ТОЛЕРАНТНОСТ
“АМАЛИПЕ”, В. ТЪРНОВО

Велико Търново 5000, п.к. 113, Тел: 062/600 224;
office@amalipe.com ,www.amalipe.bg

Обобщение по направления

Направление	Ключови ресурси
Интеркултурно образование, идентичност и многообразие	„Истории край огнището“, „Разказани пътища“, учебните тетрадки, Книга за учителя, Дигитална академия, аудиоуроци, „Богатството на ромите“.
Права на човека, равенство и антидискриминация	DREAM, „Младежта е толерантност“, наръчниците срещу дискриминацията, ресурсите по права на човека, NOSEGREGATION.
Гражданско участие и демократична училищна култура	Наръчник на младия учител по гражданско участие, Ученически омбудсман, обучение „връстници обучават връстници“, „Активни родители за успешни деца“.
Диалог, противоречиви теми и демократични компетентности	„Справяне с противоречията в училищата“, „Управление на противоречията“.
Медийна и дигитална гражданска компетентност	„Противодействие на онлайн езика на омразата“, DREAM, Дигитална академия и други онлайн ресурси.
Изследователска и аналитична база	„Гражданско участие и граждански ценности сред деца и младежи от уязвими училищни общности“ и сборниците/докладите на Амалипе.